

Sarusi Mihály

Ej regő regény*

Akar a rege. A regény.

Reg.

Regöl.

Regös.

Reggel, délben, este.

Álmodban tán mégsem.

Fekete-Zaránd

Százegy igaz történet a Köves-Körözs mentéről. Rege – a borítón Miklós János belényesi grafikus rajza. Megjelent Csabán a Tevan Kiadónak köszönhetően.

Papok adtak kézzől kézre. 1998-tól a 2002-es megjelenésig.

Tenkétől Remetéig.

Remetén máig ő a lelkipásztor: Szigeti Ferenc.

Belényesben az időközben megboldogult Zsiskú János nagytiszteletű úr. Miklós János, nyugodjék békében, a rajzával járult hozzá, címlapra került. A megnyomorított ember... egyik változata.

Várasfenesen az azóta nyugalomban vonuló Máthé László tartóztatott, maradjak még... S ha bármikor jövök... Rá másfél évtizeddel (2013-ban) a Fenesen tájházat, Györfy-otthont berendező váradi vállalkozó, Vura Ferenc lát bennünket vendégül. Március 15-i ünnepélyükön vagy százan vagyunk, utána danolni karikába állva éljük boldogan magyarságunkat.

Belényesújlakon Boros István épp nem volt odahaza, de azért elboldo-

gultunk. 2014-ben már ő fogadja a Fekete-Körös völgyében a *Fekete-Zaránd*dal faluról falura zarándokló csabai–martfői–almádi csapatot.

Köröstárkány? A drága Szatmári Elemérrel és nemkülönben drága asszonyával... Szívükkel, szeretetükkel. Segítségükkel. Kisnyégerfalván a kúratoruk karol föl... Mesél, regél. Ott túl az ingóhídon. (Ha még megvan...)

Belényessonkolyos? Az időközben más gyülekezethez szegődő (hajadon) Földesy Márta Katalin tiszteletes asszony, aki nemrég került oda, amiben tud, segít.

Gyantán... Soós József tárja eléd, amit lehetséges.

Tenke a célállomás végig a kutatóútjaimon. Csabáról Tenkére megyek, ott tanyázom le, onnan indulok... tovább, keletre. Remetéig. Többnyire magam. Néha, örömmre, a lelkész, Berke Sándor apjával, idős Berke Sándorral. Aki – ha kell – a Körös bal partján fölfele haladva az erdei úton elének mélyülő tóba frissen vágott botjával merül, mutatni, mehetek-é a kocsi-val... Igazi magyar honvéd! A tartása. Amilyen lehetett a háborúban. Amilyen akkor, 1998–2002-ben. Hogy azóta ő is elszenderüljön. A szívünkben megmaradva.

Kistenkén meg, amely katolikus – szemben a református Tenkével –, a plébános segít. Magával visz a görbediekhez egy vasárnapi szentmisére is... Moldvai csángómagyar származék. Giosuanu Lenárd atya... (Jankó

* Részlet a szerző *Könyvek hava* című (az 1997-es SZÖKŐÉLET-fejezetet kiteljesítő), készülő kötetéből.

szerint rátámadt a váradi főnökére, mert az rosszallotta, hogy családlátogatásra jár, emiatt neki többet adnak a hívek...)

Fekete-Körös-völgy? *Fekete-Zaránd*... a Fehér- és Köves-Körözs völgyének bányavárosai. Tenkétől Remetéig fölizgatja a magyarokat. Ahogy megjelentem, adtak kézről kézre. Mikor megjelenék, néma csönd. Hogy közénk mész, évekkel a könyvkiadás után, jönnek eléd... még annyi szeretettel. Köszönetükkel. Szívükkel. Szabad? Szabad szabadon szólni? Érezni? Megvallani? Bevallani? Hinni?

– Maradjunk? – kérdik, mint évtizede az aradiak. – Érdemes-e? Lehetőséges, mégis? Akkor maradunk.

– A gyereket akkor magyar iskolába íratom – dönt az egyik tenkei estem után egy magyar, mondá Szabó Janinak.

2009-ben kezdjük a sorozatot, Szabó Jani barátunk szervezi, szerkeszti, irányítja, vezeti az estet. Tenkén, a református paplak gyülekezeti termében. Hol legalább százan szorongunk.

Utóbb derül ki, mit kavart Hevesi körorvos Nagyzerind mellől.

Előtte való héten megjelentette a szalontai lapban *Lármafa-gyűjtő* címmel a tenkei könyvbemutató beharangozásaként a dolgot.

Előtte való hetekben a székelyek lármafát gyűjtöttek a maguk hegyeiben, hogy toborozzák a híveket a szabadsághoz.

Más sem kellett a román közbiztonság és miegyebek állami felügyeletének! Előtte való nap meglátogatták a lelkész urat a lakában az illetékesek a maguk különítményével (nem tudni, erre nem terjedt ki a hírforrás figyelméből, hogy már ekkor vittek-é

magukkal föcskendőt), hogy tűzvédelmi próbát tegyenek. Kibírja-é a ház a Sarusi-estet?! A Sarusi féle lármafa-gyűjtőtatást.

Elgondolható, hogy berezeltek egyesek.

– Sarusinak ne szóljatok!

Nem szóltak, így úgy zajlott le a viharos sikerű, nagyon izgalmas szembesülés író és írottak között, hogy a szerző és közönsége nem tudta, mi folyik a háttérben. Szoros felügyelet – ellenőrzés – alatt.

Lesz tűz, vagy mégse.

Az hiányzana, nem a Fekete-Körös völgyének föllármázása. Mit ad Isten, gyűjtőtatás által.

Antanték berezeltek? Kisantanték. Mitőlünk.

Kár volt.

Annyira azért.

Tán mégsem.

Hogy azt mondja az est szerkesztőjének egy négygyermekes édesatyja: most már biztosan magyar iskolába íratja a kicsinyeit.

... Majd (2015-ig) még hat est Biharban. Ez ügyben. *Fekete-Zaránd*ból kifolyólag. Valamennyiről majd ugyanennyi élmény idézhető volna.

Lenne.

Vala.

Szabó Jankó rendezi az estet. Körös-völgyi ómagyar karénekként szóval meg a közönség. Az abból kiemelt pár olvasó. Fölolvassák a falujukkal történeteket. Azzal az ízes kiejtéssel, ahogy csak ő tudják. Mintha mind egy kicsit másképp beszélne. (Dél-)bihari összhangzat.

Tűz, bennünk.

Belényessonkolyoson 2015. március 15-én délután a lelkészlak udvarán magyarázza egy idős férfiú, hogy s mint. Mit nem regélt volna

nekünk, másfél évtizede, ha összefutunk! Hogy regéje valóban bekerüljön könyvünkbe.

– Majd a folytatásba!

Sem második kiadás, amit rendre sürgetnek a fekete-Körös-völgyiek, sem annak javított, bővített változatába nem; ám ide miért ne?!

– Két magyar fiú fölment a román templom tornyába, onnan nézték a közeledő román és szovjet csapatokat. Itt, a magyar templom közelében egy udvarról meg két helyi román lőtte a Pontoskőn lévő magyar honvédek! Azok onnan belátnak az udvarunkba, de nem találták el őket, azok csak lőtték a magyarokat, lőtték! A két magyar fiút meg észrevették az oroszok, ők meg a román templomtornyot kezdték lőni; a fiúk lejjebb jöttek, hogy ne látszódjanak.

Pantaskú, pontosít Jankó barátunk.

– A két románt a magyarok végül elhallgattatták.

Az öreg hív, jöjjenek hozzájuk, legközelebb leülünk és lediktál nekem egy újabb könyvet a Belényes környéki magyar világról. És danolni kezd, jóféle borral kínál bennünket...

Hozzá valóban érdemes lenne visszajönni.

Hozzá?

A bitang rossz, kocsikeréktörő utakon gyakran eszembe jut, Miska, minek jöttél ide? Amikor aztán megérkezel valahová, annyi szeretet kapj, hogy nem győződ viszonzni (már ha tudod, ahogy). Hogy azt mondd, ezért jöttél ide. Biza érdemes volt.

Egy-egy gyülekezet fele jön el az irodalmi estünkre. 2014-ben Újlakon a 350 magyarból 250 volt ott.

Tiszta, szép magyar beszédjük. Gyönyörű gyermekeik. A tanítónő – óvónő? – büszke pillantása, hogy ők

erre képesek! Újlakon húsz kamasz fiú, süldő lány, ugyanennyi apróság feszít ünneplőben, szaval, énekel, szerepel, szól... magyarul! A közönség figyelme; szeretete; érdeklődése.

Azt mondják, nem érdekli a magyart az irodalom. A saját (a honi és kortársi) különösképp nem. Hogy itt, Biharban, akár a csanádi Iratoson, a békési Csabán, a veszprémi Almádi-ban (...) nemegyszer ugyanezt érezd. Hogy ha róluk szólsz, ha nekik írsz, az érdekükben emeled föl a szavad, igenis figyelnek rád! Köszönik, hálásak, ölelnek. Ha másképp nem, a szemükkel.

Tenkefördő, Az el nem sodort falu (a száz évvel ezelőtt magyar kis mezővároska, Tenke) szélén. Tavasz-elő hava javán... zárva. „Magánterület, belépni tilos!” Persze, (dák nem látta) dákul. Favázas tornyú főépületén három zászló, az európai föltekeredve, az amerikai félig, a román szabadon lóg (a semmibe).

„Borneó és Celebesz, / Magyar volt és magyar lesz!”

2015-ben a nemrég magyar többségből 15 százalékra futja?

Könyves estek, könyvek nélkül. Merthogy a *Fekete-Zaránd*-ból mutatóban sincs már. Pedig ezt mutatjuk be: újra (immár negyedjére) Tenkén. Ahol előszörre (2009-ben) ómagyar dalkör zengette a rege húrján az 1919-es és az 1944-es véres történeteket. Tárkány, Nyégerfalva, Remete, Gyanta, Bélfenyér, Újlak... Az egy-egy helységben megesett rémségekről szóló részt az adott faluból való olvasta föl, s együtt akár regösök dalárdája zengette a völgyi nótát. Élni, halni... Megmaradni. Hogy utána, mint a továbbiakban is, újra s újra fölmerüljön, mi a teendő, ha a gyilkos a szomszédban lakik.

– Lenint kellett volna megkérdezni!
Sto éto kotkodács.

Másodjára szilágyosmlyói citerások húzták a regős talpa alá valót. Harmadjára Meleg Vilmos előadásához kunszentmártoni nyenyérés nyekeregette kintornáját. Majd Várasfenes, ahol a végén a férfiak kart karba öltve fakadtak dalra, s zengett... bele az éccakába (itt is, ugyanaz, az embőrének). Váradon a kálvinista könyvesboltban is *Fekete-Zaránd* nélkül vártuk az érdeklődőket, '14-ben Újlak, majd újra... Hogy az immár negyedik tenkei est után Belényessonkolyos és Körösjánosfalva várjon tiszta szívvel bennünket.

– Itt még magyarországiak nem voltak!

Itt nem.

Ám mi. Úti kalauzunkkal, (Vágner) Szabó Jankóval, meg a Kerepeczki Nóra vezette csabai színi tanodásokkal.

Átlag száz magyar dél-bihari öszszejeveteleinken. A tíz irodalmi estnek és könyvbemutatónak összesen majdnem ezer vendége volt. A Fekete-Körös-völgy magyarsága úgy 5000 lélek.

Helységek, szereplő személyek neve... elírva, átírva, eltüntetve. Hogy ne bántódhasson meg senki (ártatlan), ne támadhasson rám (furkósbottal, ügyességgel, vérbíróval a bűnös)...

– És mit csináljon az ember, ha a szomszédban él a gyilkos, és a gyereke az én gyerekemmel jár iskolába?

Az 1900-as évek végén Szabó János, volt debreceni deáktárs csábít a Fekete-Körös völgyébe. A gyantai, remetei vérengzésről apám is tudott, hallott aradi borbélysegédként nyilván épp eleget. Nemcsak tőle hallottam e tömeggyilkosságokról, szűkszávuán ugyan, de előkerült a kádári évtizedek sajtójában is.

Ez is bekerült a megírható-megírandó történetek közé. Ilyen mindig van pár. Mígnem Jankó elem nem állt: szeretettel fogadnak, bármikor mehatsz! Tenkén a Berke házaspár; Gyantán..., Tárkányban..., Fenesen.

Így is lett.

Ebből lett.

Jankó indított erre a felejthetetlen útra.

Kocsis István – kitűnő történelmi drámák szerzője, Erdély odaadó szellemi harcosa –, hallván tőlem arról, hogy nem írom ki név szerint a gyilkosokat, arra biztat, legyen meg az a piszkozat, amelyik megőrzi ezeknek az állatoknak a nevét. Meg is van; abban a számítógépemben, amely egyszer csak végleg leállt – abból bármi ki nem varázsolható. Hacsak!

E miatt a hacsak miatt őrzöm szekrényeink egyikének a tetejét. Mert hátha még föltámad.

Hiábahaza

Veszprém szánta rá magát 2010-ben. A Vár uccából gyüvet-mönet.

Hiábahaza... a haza szava... A pusztulásé: nem hiszem. A megmaradásé. Hogy csak azért is.

Regényírára kért ösztöndíj-pályázati kérelmünket hártották el – az NKA-nál? A MAOE-nél? Valamelyiknél. Hol ez, hol az, most is az egyik: Nem nyert! Miért nyert volna? Nyelt.

Aztán az Irodalmi Jelen pályázata utasította el.

Majd a Magyar Napló pályázata.

Következőként a KDNP Batthyány Alapítványa.

Hatodjára úgy vettem, akkor most nekiállok! Miután csak azért is kész lett, addig kalapoztam, míg össze

nem jött a rávaló. Mármint a nyomda-számla ára.

Hiába. Haza.

Ennyi szakértővel hogy boldogulsz másképpen? Szakértelem, döggivel.

A kormányuk már bukott, de hogy ők mikor fognak?

Sohase; mindhiába.

Hiába, haza. Hiábaháza!

A *Magyar Krisztus* 8. fejezete? Lett volna. Löhetőtt vóna! De nem. Hogy lött vóna! Ha écccó nem.

A Hítel is közölt belőle részletet; a címlapon már *Hiábahaza* volt, Hiábaháza helyett. Meglepdődtem. Mert. Így a jobb. S lett belőle.

Köszönöm!

Ennyi mindenre jó az előzetes közlés. (Hogy még – az utolsó előtti pillanatban – javítsd.)

Kopóirat

Regény a XX. századból? Mindenesetre 2013 végén.

A Hungarovox Pesten, a Nagykörút és a Nyugati közelében lévő ülés-teremben mutatja be a könyvet. Jó helyen. Kocsis Pista új munkájával egyszerre. Jöttek is szép számmal. Köztük egy-két egykori. Valahai. Anyyira azért még nem néhai.

Az egyik sunyi gyűlölettel néz vissza rám, hogy távozik. Tán mert megemlítettem, hogy a kommunista politikai rendőrség tagjainak aligha volt lelkiismerete. Mivel regémben megírom, hogy az a besúgó ismerős, amelyik megbánta tettét, azt mondta a tőle mélyebbre hatoló jelentést váró tartótisztjének: azt a lelkiismerete nem engedi. Mire az ávós tiszt ráírta a lapjára: áruló lett! Áruló, mert föl-

támadt a lelkiismerete, miközben a barátja viselkedéséről kellett (volna) beszámolót írnia. Ügynöki jelentés gyanánt. Ő pedig csak a felszín-t b-
rizsgálta.

A másik lelkesen kérdezett, az est alatt az első sorban majd kiugrott a bőréből; a végén odajött hozzám, majd nem az ölembe ült! Annyira odáig volt a regebéli leleplezéseimért. Hogy hírügynökségi főnököm utóbb ne arról tájékoztasson, olvashatom a világhálón, ha akarom, hogy a III/III besúgójaként működött a naphegyi társaság hálózatában.

Jaj, jaj.

Nagyon azt akarta nekem bema-gyarázni, hogy mi milyen jó régi kar-társak vagyunk az MTI-ből! Miközben én éppen hogy nem emlékeztem rá. Ő igen, hogyne, nagyon, nem ismerem meg?! Miska, pedig mi.

Küldték? Küldte ugyanaz a szerv? Utódja?

Utó-ufó.

Aztán nem akármilyen bemuta-tó a csabai színház különtermében! Ott szorong a honi KGB egyik volt helybéli vezetője; a hátsó sorok egyi-kében, hogy azért nekem ne szúr-jon szemet. Csak valaki fölismeri, és utóbb a fülembé súgja, ki nem volt ott a jó félszáz fős tömegben. Azért is voltak ilyen szép számmal, mert az egyik újdondász úgy harangozta be a megyei világhálós honlapon, hogy Miska leleplezi az egykori viharsarki ügynököket! Végre valaki név szerint kipellengérezzi... Miközben épp erre nem készült ismerősötök.

Amikor nem politikai (nyugalma-zott) őrnagy társának elpanaszolod, kit láttak a tömött sorokban, cso-dálkozzon: miért csudálkozzom, tán szégyellnie kellene magát, netán vi-lággá menni, amikor az Antall-kor-

mány megtartotta mint komoly szakembert?! Ha a rendszerváltozáskor nem bántották, nyilván nem követett el semmi rosszat.

Semmit, csak a bandájával annyi embert megnyomorított.

Nekik ez semmi.

Ám ahol, ugye, a szakértelem az első!

Az volt, nagyon volt. S maradt.

Olvasva a jelentéseket, üldözöttekkel beszélgetve, a magad történeteire magyarázatot keresve... csak fölmerült: mi lenne, ha név szerint.

Szarvasi Kántor egykománk mit nem mondott (hogy rákérdeztem) – miután bocsánatot kérni másfél száz mérföldről távrecsegőn fölhívott –:

nem ő volt rám állítva! Mondom, tudom, ki volt az. (Ám néven miért nevezném neki ókalmét.)

Nem neki mondom, csak úgy, csöndben, hogy az hallja, aki nagyon közel áll hozzám: mégsem tudtak nyakon csípni.

Ha annyi eszünk lett volna, mint nekik?!

A *Kopóirat* – már megint – valami más, mint a többi.

Úgyhogy, jó mulatság volt.

Ha majd beledöglöttünk is!

Édes Istenkénk.

A lassan kész – *Életszomj* néven nevezett – levélregényünk rege helyett inkább leveleskönyv...

APÁM